

Riigikogu keskkonnakomisjoni istungi protokoll nr 80

Tallinn, Toompea

Teisipäev, 18. oktoober 2016

Algus 14.00, lõpp 16.10

Juhataja: Rainer Vakra

Protokollija: Andra Ainsaar

Võtsid osa: Valeri Korb, Andres Metsoja, Meelis Mälberg, Elle Kaur (nõuniksekretariaadijuhataja), Vivi Older (nõunik)

Puudusid: Rein Ratas, Yoko Alender, Mati Raidma

Kutsutud: Väinatammi avade initsiatiivgrupi esindajad: initsiatiivgrupi juht Heiki Hanso, Põide vallavanem Andres Hanso, Orissaare vallavanem Vello Runthal, Eesti Saarte Kogu eestseisuse esimees Leo Filippov, ettevõtja Juhan Torn, Tartu Ülikooli mereinstituudi Pärnu osakonna juhataja Erki Aavik, Eesti Ornitoloogia Ühingu Linnukaitse programmi juht Veljo Volke, rannakalur Endel Noor.

Tartu Ülikooli Eesti mereinstituudi merebioloogia osakonna juhataja Georg Martin, Tartu Ülikooli Eesti mereinstituudi meresüsteemide modelleerimise vanemteadur Ülo Suursaar, Tartu Ülikooli Eesti mereinstituudi kalabioloogia ja kalanduse osakonna juhataja Markus Vetemaa, Eesti Looduse peatoimetaja Toomas Kukk, Keskkonnaminister Marko Pomerants

Päevakord:

1. Avalik arutelu teemal: Väikese väina avamise kollektiivne pöördumine

1. Avalik arutelu teemal: Väikese väina avamise kollektiivne pöördumine

Rainer Vakra tõi sissejuhatuses välja avalikus pöördumises toodud kolm olulist punkti: esiteks tuleks rajada tammi avad, teiseks likvideerida kõrgepingeliinid ja kolmandaks paigaldada maanteetammi kaasaegsed reoveepuhastussüsteemid. Samas on keskkonnaminister jõudnud mereteadlastega otsusele tammi mitte avada.

Georg Martin esines istungil ettekandega, milles andis esmalt üldise ülevaate Väikesest väinast ja tutvustas siiani toimunud keskkonnauuringuid aastast 1993. Väike väin on olnud hästi uuritud ning seirejaamade võrgustik on väinas üpris tihe, võrreldes muude Eesti merealadega. Kuigi Suur väin on pindalt ja mahult palju suurem, siis Väike väin on elukeskkonnalt soodsam ja bioloogiline mitmekesisus liigirikkam. Lisaks kogu Läänemerest elab antud piirkonnas väärtuslikumad liigid nagu merihein, agarik ja põisadru, mis viitavad puhtale merekeskkonnale. Georg Martin märkis, et rannikuveekogumi ökoloogilise seisundi hinnangu järgi on Väike väin arvatud kvaliteediklassi „kesine“, kuid 20 aasta jooksul on paljud parameetrid paranenud. Kõike suuremaks probleemiks võib pidada fosfori kontsentratsiooni, kuid see mure on kõikjal Eesti rannikumeres. Lisaks oleks õigem käsitleda Väikest väina kahes osas – põhja ja lõuna pool eraldi, kuna tammi tõttu veevahetust tegelikult ei toimu. Üldiselt on enamus ümbritsevatest veekogumitest kesises klassis, seejuures on Eestis ainult neli veekogumit, mis on heas seisundis ning vaid Haapsalu laht on hinnatud halba kvaliteediklassi. Seega ei erine Väikesest väina piirkond millegi poolest ümbritsevast Läänemerest ja eriti põhjust muret tunda pole vaja. Palju probleemsemateks aladeks Eesti rannikumeres võib pidada Tallinna ja Pärnu lahte. Merebioloog tõi ettekandes välja, et suurt mere kinnikasvamist roostikuga viimase kümne aasta jooksul ei ole olnud ja roostike pindala on jäänud alla 1 % väina pindalast. Seega rõhutas Georg Martin, et ökosüsteemi katastroofist või mereökosüsteemi hävinemisest antud juhul põhjust rääkida ei ole, vaid sõnastada tuleb probleem, mida lahendada soovitakse hakata.

Ülo Suursaar tutvustas enda ettekandes Väikesest väina veevahetuse uuringut, milles simuleeriti veevood ja -tasemed, kui tammi ehitatakse avad või kui tamm on kinni. Tulemused näitasid, et suletud tammi korral toimub veevahetus tänu tuule ja veetaseme muutustele, samas avade tegemine olulist veevahetust ei tooks ning vee tsirkulatsioon säiliks sarnasena ka tammi puudumisel. Peamiseks põhjuseks on Väikesest väina madal veetaseme ning väinas toimuvad muutused on tingitud Läänemerest üldiselt toimuvatest protsessidest. Ülo Suursaar selgitas, et pigem tuleks otsida muid lahendusi, sest tammi ei saa süüdistada kalavarude vähenemises või mereveetaseme madaldumises. Võib-olla tasuks uurida ka kohalikke sotsiaal-majanduslikke aspekte näiteks avade vajalikkus paadiga läbisõitmiseks, kuid seejuures ei saa eeldada puhtama, kalarikkama ja sügavneva väina taastumist. Olulisteks muutusteks tuleks kaaluda näiteks tammi asendamist sillaga.

Rainer Vakra tundis huvi, et mõlemas ettekandes jäi lahtiseks, mis võiksid olla need muud lahendused antud olukorras. Merebioloog **Georg Martin** vastas, et enne tuleks formuleerida probleem, mida lahendada tahetakse ja kuna keskkonnaseisund on väinas ümbritsevaga sarnane, siis erilist põhjust muret tunda pole vaja. Pigem tekivad avadega seoses uued riskid ja ohud - kehvas seisundis lõunapoolsema vee segunemisel heas seisundis põhjapoolsemaga muutub parem halvemaks ja ka kehvem ei muutu oluliselt paremaks. Georg Martin tuletas meelde, et Väike väin on Natura loodus- ja linnuala ehk seal on praegu väärtused mida on hakatud kaitsma ning keskkonnatingimuste muutmine võib mõjutada oluliste liikide elupaiku.

Andres Hanso nentis, et kuigi teadlaste sõnul läheb elu Väikesest väina juures ainult paremaks, siis nende jaoks muutuvad paraku asjad ainult halvemaks. Kohaliku elanikuna 40 aasta jooksul on oluliselt levinud roostik ja veetaseme alanenud. Andres Hanso tõi välja, et veemajanduskava järgi on Väikesest väina ökoloogiline seisund halb ning 2015. aastaks seatud eesmärk saavutada klass „kesine“ on saavutamata. Seega on tekkinud teadlastega erinev andmete tõlgendamine. Lisaks arvas Andres Hanso, et suurem vee liikumine aitaks aeglustada väina seisundi halvenemise kiirust ja see oleks ka nende eesmärk. Põide vallavanem tundis huvi teadlastelt, et

kas ja mis kiirustel tuult kasutati modelleerimisel ning palus kommenteerida kliima muutustega kaasnevat mereveetaseme tõusu. **Ülo Suursaar** selgitas, et sellisel hüdrodünaamika modelleerimisel ongi põhiline liikumapanev jõud tuul. Uuringus kasutati juhuslikult valitud aasta tuule kiirusi ja üksikuid tuule stsenaariumeid. Teiseks, Läänemeres aasta maksimum veetasemed tõusevad kiiremini kui mujal maailmas, kuna kasvanud on ka tormide arv, mida põhjustavad tsüklonite aktiivsuse muutused. **Georg Martin** selgitas, et veemajanduskavad on tehtud mereinstituudi seireandmete põhjal, kuid tõlgendused on tehtud kava koostajate poolt. Samuti on veemajanduskavades kokku pandud vee bioloogiline ja keemiline seisund, aga praeguses ettekandes käsitleti vaid bioloogilist poolt. Keemiline seisund puudutab näiteks ohtlike aineid nagu elavhõbe ja raskemetallid ning seetõttu on enamuse Eesti ranniku veekogumitest halvas seisundis. Veeliikumine keemilist seisundit põhimõtteliselt ei muuda, kuna Eestil puuduvad ohtlike ainete allikaid, see peegeldab üldist Läänemere seisundit. Seega Väikese väina tammi avad üldist Läänemere keskkonnaseisundit mitte kuidagi mõjutada ei saa.

Andres Metsoja tundis huvi, et kas toona tehtud otsus rajada tamm oli kaalutletud ning kui saaks valida, siis kas ka täna eelistataks silla asemel tammi. **Georg Martin** vastas, et kindlasti tammi rajamisega kaasnes oluline keskkonna muutus, kuid tol ajal keegi selle peale väga ei mõelnud ja tähtsam oli inimese kasu. Tänapäevaks on loodus kindlasti juba kohanenud uute tingimustega ning taastada tammile eelnev olukord on sisuliselt võimatu. Väikest väina tuleks võtta kui looduslikku veekogu, kuna ta on üle saja aasta eraldatud ja välja on kujunenud uus elukeskkond. Samuti oli merebioloog nõus, et tamm ei ole hea leevendusmeede ja tekitab alati väga palju probleeme.

Valeri Korb küsis, et palju läheb maksma tammi ühe ava tegemine. **Marko Pomerants** vastas, et Maanteeameti hinnangul sõltub hind konkreetsest projekti lahendusest, milline see ava olema peab ja kes sealt läbi pääseda tahab.

Leo Filippov soovis ettekandjalt teada, et mis kriteeriumi alusel määratakse Väike väin väga madalaks merealaks. Lisaks, et kas on teada Väikese väina põhjaprofiil. **Ülo Suursaar** vastas, et Väike väin on ligi 20 korda madalam kui Suur väin, mida näitab ka batümeetiline kaart. Üldiselt on veetase väga muutlik ja võib kõikuda kolme meetri ulatuses. Vee põhiliseks liigutajaks on tuul või veetasemete erinevus. Antud juhul, mida tugevam on tuul piki väina, seda enam kuhjub vesi tammi poole üles ja veetasemete erinevus võib olla kuni kaks meetrit. Seejuures saame rääkida ka tammi veevahetusest.

Leo Filippov tundis huvi, et kas on teada varasem Väikese väina bioloogiline mitmekesisus. **Georg Martin** vastas, et on olemas paarikümne aasta süsteemsed andmed, kuid enne seda on teada vaid juhuslik informatsioon. Samas ei ole viimase paarikümne aastaga väin vaesemaks jäänud ning pigem on juurde tulnud üksikuid uusi liike. Merebioloog väitis, et üldiselt on bioloogilise mitmekesisuse seisukohast olukord üsna hea kogu Lääne-Eesti saarestiku piirkonnas, k.a Väikeses väinas. **Marko Pomerants** lisas, et järgmine korraline seire antud alas on 2019.

Leo Filippov küsis, et kas vooluvee mudeli uuringu kohta on olemas teaduskriitilist hinnagut. **Ülo Suursaar** selgitas, et modelleerimisest on olemas põhjalikud aruanded ja need on kättesaadavad kõigile soovijatele. Lisaks on avaldatud paar eelretsensiooni läbinud teaduspublikatsiooni. Meresüsteemide modelleerimise vanemteadur märkis, et loomulikult saaks tänapäeval teha natuke paremini ja teistmoodi, kuid isegi kui saaksime midagi

paarkümmend protsenti täpsemaks, siis märgatavaks muutuseks on vaja veevahetust ka kordades muuta. See tähendaks näiteks tammi asendamist sillaga, mis arvatavasti on kümneid kordi kallim.

Vello Runthal soovis teada, et kas lähituleviks on plaanis läbi viia ka uued uuringud. **Georg Martin** vastas, et uuringu plaanid sõltuvadki sellest, mille jaoks rahastus antakse ja mis on eesmärk. Lisaks on regulaarne keskkonnaseire, mida Väikeses väinas tehti viimati 2013 ja järgmine kord 2019. Samuti teevad teadustööd ka tudengid oma lõputööde raames.

Rainer Vakra tundis huvi, et kas tegelikkuses oleks vaja veel midagi Väikese väina puhul uurida või tänaseks saadud teadmistest piisab. **Georg Martin** märkis, et Väikese väina teematika juures on võib-olla puudu sotsiaal-majaduslik aspekt, et selgitada kellele ja miks tammi avasid vaja on. Siiani on keskseks olnud loodus ja keskkond, kuid peaks küsima, milline on just sealse elanikkonna ootus. **Ülo Suursaar** lisas, et äkki peaks otsima ka muid lahendusi peale tammi avade ning vaatama probleeme laiemalt.

Heiki Hanso märkis, et võrreldes muude veekogudega, on Väikeses väinas rekordiliselt mürgised kalad. Initsiatiivgrupi juht soovis teada, et kas otsuste tegemiseks piisab vaid paarikümne aastast andmest ja miks ei ole varasemalt uuritud setteid ning tulemusi võrreldud, et saaks esile tuua väina tammi mõju. Lisaks seadis Heiki Hanso kahtluse alla 2009. aastal tehtud uuringu mudelite õigsuse. **Georg Martin** selgitas, et praeguseks ei ole selget vastust, mida lõpuks saavutada tahetakse. Kindlasti tuleks paremaks saada ohtlike ainete kontsentratsioon kalades, kuid seda ei lahenda tammi avad. Samamoodi võib olla madala veetaseme lahenduseks süvendamine. Lisaks on roostiku levimine üldine tendents Väinameres ning ortofotode järgi ei ole võimalik kümne aasta jooksul tammi ümbruses roostiku levikut tuvastada. Roostik hakkab levima, kui meri on teatud madalusega ja lahendus ei saa olla lokaalne vaid pigem üldisem. Seega rõhutas merebioloog, et enne kui välja pakkuda tammi avade tegemist, tuleks vaadata, milliseid probleeme lahendada tahetakse, sest äkki on ka muid efektiivsemaid lahendusi.

Valeri Korb küsis, et kui paljud kohalikud kasutaksid tammi läbipääsu. **Andres Hanso** selgitas, et täpset numbrit öelda ei oska. Samas on Muhu, Põide ja Orissaare arengukavas Väikesel väinal puhkemajanduse seisukohalt oluline koht ning lisaks süstaga matkajatele kasutaksid läbipääsu kindlasti ka kalurid.

Veljo Volke tõi välja, et Väikese väina tamm on oluline peatuspaik väike- ja laululuigele ning ka teistele lindudele, kuid probleemiks on tammil olev kõrgepingeliin. Nimelt ei märka linnud mõõduka jämedusega traati ja aastast sureb hinnanguliselt Väikese väina tammil liini sisse lendamise tõttu 500-2500 lindu. Ta lisas, et tegemist on lihtsasti lahendatava probleemiga ja ka Väikese väina hoiuala kaitsekorralduskavas on ettenähtud õhuliini asendamine kaabliga tammi muldkehasse või merre. Töö teostajateks on seejuures märgitud Keskkonnaamet ja Elering. **Marko Pomerants** märkis, et kaitsekorralduskava ongi nende samade inimeste koostatud ja elluviimine sõltub rahalistest vahenditest ja teostatavusest.

Markus Vetemaa märkis, et kalade liikumise modelleerimine on palju keerulisem kui veemassi liikumine. Samuti kinnitas kalabioloog, et antud piirkonnas on kalade liigiline koosseis ja varude seisukord oluliselt halvenenud. Seejuures ei saa aga väita, et kalavarude vähenemine on toimunud tammi rajamisega, kuid kindlasti oleks kasulik, kui seal oleks

läbipääs. Samas ei ole võimalik modelleerida, kui palju pääsudest hakkaks kalasid läbi ujuma. Markus Vetemaa tõstatab uuesti küsimuse, et kui palju on uuritud antud piirkonnas setteid. **Ülo Suursaar** vastas, et lisaks maakerkele toimub kindlasti settimine ja tamm võib teatud kohtades settimist kiirendada. Põhjas on kindlasti ka liiv, mis viitab vee kiirele liikumisele.

Erki Aavik rõhutas, et antud probleemi juures ei ole mitte mingil juhul tegemist kahe leeriga. Praegu on peamiseks probleemiks kommunikatsioonihäire - ava tammis ei saa olla eesmärk omaette. Samas ei saa probleemi kõrvale lükata, kuna üksikud loodusteaduslikud parameetrid näitavad head seisundit. Kui kohalike elanike seas on rahulolematust, siis järelikult on probleem olemas ja tähtis on see sõnastada. Jõukohane peaks olema viimase kahekümne viie aasta andmete võrdlemine tänase seisuga ja kokku tuleks leppida, kas väina asemel on meil hoopis kaks ligi 120 aastast lahte.

Rainer Vakra märkis, et küsimus ei olegi ainult tammi avades, vaid pigem puudutab probleem kalavarusid, läbipääsu kasutamist igapäevaselt ja turismiobjektina. Siiani on lihtsalt arusaam, et vastus probleemidele on tammi avad, kuid kindlasti ei ole see eesmärk omaette. Kui on alternatiive lahendamaks roostumine ja kinnikasvamine, laevatamine ning kalavarud, siis loomulikult tuleb neid rakendada.

Valeri Korb küsis, et kas antud mure on käsitletud ka maavalitsuse arengukavas. **Leo Filippov** vastas, et maakonna arengustrateegias on põgusalt märgitud olukorra halvenemine ja tammi avad oleks lahendus. Samas on üldine seisukoht 2009. aasta uuringule toetudes, et asi on lahendatud ja tegemist on perspektiivitu küsimusega.

Andres Hanso lisas, et Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium ning Maanteeamet on saatnud Saare Maavalitsusele ettepaneku välja võtta Väikese väina tammi avade küsimus maakonnaplaneeringust.

Andres Metsoja nõustus antud küsimuses ühise osa leidmisega, et ei tekiks erinevaid leere ning tõi sarnases olukorras hea näitena Sindi paisu. Komisjoni liige kutsus üles initsiatiivgruppi sõnastama konkreetne probleem, et saaks liikuda üldse lahenduste suunas.

Marko Pomerants selgitas, et riiklikud seire andmed on aluseks mistahes valdkonnas otsuste tegemisel ning analüüsi tulemusel kaitsekorralduskavades kasutamiseks. Seejuures peavadki riigis asjad toimuma kaitsekorralduskavade järgi, kuna seal on prioriteetsused paigas. Setete seire osas tuleb üle vaadata, milliseid töid on juba tehtud ning sotsiaal-majandusliku hinnangu peavad välja selgutama vastavad spetsialistid. Minister kinnitas, et keskkonna seisundi muutmiseks on raha kasutus siin väga kaheldava väärtusega.

Vello Runthal lisas, et Muhu ja Saaremaa kogukond jaguneb kahte leeri, ühed usuvad, et tammi avadest on kasu, teised mitte. Samas on kõigi eesmärk, et asi läheks paremaks, kuna me tahame nii Saaremaal kui ka Muhumaal elada.

Heiki Hanso tõdes, et paraku tänane arutelu selgust ei toonud ja võimalike lahenduste osas on jätkuvalt segadus.

Otsustati:

1.1 Võtta istungil kuulnud informatsioon teadmiseks (konsensus- Valeri Korb, Andres Metsoja, Meelis Mälberg, Rainer Vakra)

1.2 Jätkata arutelu (konsensus- Valeri Korb, Andres Metsoja, Meelis Mälberg, Rainer Vakra)

(allkirjastatud digitaalselt)
Rainer Vakra
Juhataja

(allkirjastatud digitaalselt)
Andra Ainsaar
protokollija